

κρατικών αξιωματούχων (2ος αι. μ.Χ.), συνιστά σπάνιο ενεπίγραφο μνημείο της ελληνικής αρχαιότητας.

Με μετατροπές και επισκευές, το θέατρο λειτούργησε έως τα τέλη του 3ου–αρχές 4ου αι. μ.Χ. Στο χώρο του κοίλου, έπειτα από περίοδο εγκατάλειψης ακολουθεί βυζαντινή εγκατάσταση (10ος–14ος αι. μ.Χ.). Μαρμάρινα εδώλια, πώρινες υποβάσεις και άλλα αρχιτεκτονικά και λειτουργικά στοιχεία του θεάτρου χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικό υλικό για την κατασκευή των κατοικιών.

Με την ίδρυση της νέας Σπάρτης (1834), το θέατρο λεηλατήθηκε και πάλι για να εφοδιάσει αυτή τη φορά την ανέγερση των σύγχρονων κτηρίων της.

Εικόνα εξωφύλλου: Κορμός οπλίτη.
Το γλυπτό είναι γνωστό ως «Λεωνίδας», 480–470 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης. Φωτ.: Β. Γεωργιάδης.

Κάτοψη του αρχαιολογικού χώρου: Οδηγός έργου «Προστασία, Διαμόρφωση, Ανάδειξη και Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων της Σπάρτης». Αρχείο ΕΦ.Α.ΛΑΚ./Αποτύπωση Γ. Μουργή, Γ. Γιαζόγλου.

Κάτω: Άποψη του θεάτρου της αρχαίας Σπάρτης.

1 Υστερορωμαϊκό Τείχος	6 Βασιλική «του Οσίου Νίκωνος»
2 Ρωμαϊκή Στοά	7 Δίκογχο Οικοδόμημα
3 Κυκλοτερές Οικοδόμημα	8 Το ιερό της Αθηνάς Χαλκιοίκου
4 Βυζαντινός ναός στα δυτικά του Κυκλοτερούς Οικοδομήματος	9 Αρχαϊκή Στοά
5 Στωϊκό Οικοδόμημα («Αγορά»)	10 Το θέατρο της αρχαίας Σπάρτης

Για να περιηγηθείτε στο χώρο μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το διάγραμμα. Για να ακούσετε ή να κατεβάσετε το αρχείο της ηχητικής ξενάγησης σκανάρετε με το κινητό σας το QR code που βρίσκεται αριστερά ή ηλεκτρολογήστε το σύνδεσμο: <http://www.archaiologia.gr/innoetics/88804.mp3>

www.archaiologia.gr

www.archaiologia.gr

ΑΡΧΑΙΑ ΣΠΑΡΤΗ

Χαρά Γιαννακάκη

Ο αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει την ακρόπολη και την αγορά της αρχαίας Σπάρτης και εκτείνεται σε έναν όμορφο ελαιώνα, βόρεια της σύγχρονης πόλης. Η ανθρώπινη δραστηριότητα, συνεχής και συστηματική, τεκμηριώνεται για τους γεωμετρικούς μέχρι και τους ύστερους βυζαντινούς χρόνους. Λίθινα και μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη από τα αρχαιότερα κτίσματα στην περιοχή χρησιμοποιήθηκαν εκτεταμένα στα μεταγενέστερα χρόνια ως οικοδομικό υλικό. Η έλλειψη μνημειακών και πολυτελών οικοδομημάτων αντανάκλα την παροιμιώδη αποστροφή της κλασικής Σπάρτης προς την πολυτέλεια. Ωστόσο, πλάι στα πολυτελή οικοδομήματα και μνημεία της Ρωμαιοκρατίας, ο Πausanias εκθειάζει ιερά και οικοδομήματα της αρχαϊκής και κλασικής πόλης.

Υστερορωμαϊκό Τείχος (1)

Είναι το πρώτο μνημείο που συναντά ο επισκέπτης μπαίνοντας από τη νότια είσοδο. Τα πρώτα οχυρωματικά έργα στη Σπάρτη χρονολογούνται στα τέλη του 4ου και στον 3ο αι. π.Χ., αφού στους κλασικούς χρόνους η πόλη δεν είχε τείχη. Η ύστερη ρωμαϊκή οχύρωση της ακρόπολης και της αγοράς πιθανότατα σχετίζεται με τις επιδρομές των Ερούλων (267 μ.Χ.) και του Αλάρικου (396 μ.Χ.).

Ρωμαϊκή Στοά (2)

Βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα του αρχαιολογικού χώρου, κοντά στη νότια είσοδο. Εντυπωσιακό οικοδόμημα (125–150 μ.Χ.), με προσανατολισμό Δ–Α και συνολικό μήκος περίπου 187 μ., η στοά με τη δωρική κιονοστοιχία στις προσόψεις της ήταν διώροφη στο μεγαλύτερο τμήμα της νότιας πλευράς και μονώροφη στη βόρεια. Στα δυτικά εφάπτεται σχεδόν με το Κυκλοτερές Οικοδόμημα. Στα ανατολικά εντοπίστηκε σειρά από καμαροειδή δωμάτια, πιθανότατα καταστήματα.

Κυκλοτερές Οικοδόμημα (3)

Πρόκειται για μνημείο των αρχαϊκών χρόνων (περ. 600 π.Χ.) που δεσπόζει στο νοτιοανατολικό και χαμηλότερο τμήμα του αρχαιολογικού χώρου, στην περιοχή της αρχαίας αγοράς. Ο φυσικός χαμηλός λόφος έχει οριοθετηθεί με την κατασκευή ισχυρού ημικυκλικού αναλημματικού τοίχου με βάση τριών βαθμίδων. Πάνω της εδράζονται, σε σειρές, ευμεγέθεις κροκαλοπαγείς ορθοστάτες και λεπτότερες στρώσεις από μαρμαρινούς λίθους. Το μνημείο, που χρησιμοποιήθηκε μέχρι και

τους βυζαντινούς χρόνους, ταυτίζεται είτε με το Περιφερές Οικοδόμημα του Επιμενίδη, είτε με τη Σκιάδα.

Βυζαντινός ναός στα δυτικά του Κυκλοτερούς Οικοδομήματος (4)

Ο μεσοβυζαντινός ναός (10ος αι. μ.Χ.) οικοδομήθηκε στη θέση παλαιότερης, κυκλικής κατασκευής, που γώνιαζε οργανικά με το δυτικό πέρασ του αναλημματικού τοίχου του Κυκλοτερούς Οικοδομήματος. Το κτίσμα έχει σχεδόν τετράγωνη κάτοψη, είσοδο στα δυτικά και τρεις καμπύλες, εφαιπόμενες αψίδες στα ανατολικά.

Στωικό Οικοδόμημα («Αγορά») (5)

Βόρεια του Κυκλοτερούς Οικοδομήματος, στην έκταση όπου τοποθετείται η αγορά της αρχαίας πόλης, έχει αποκαλυφθεί μνημειακό Στωικό Οικοδόμημα (4ος ή 3ος αι. π.Χ.), γνωστό ως «Αγορά». Από τη μεγάλων διαστάσεων στοά, πιθανότατα διώροφη στα νοτιοανατολικά και ισόγεια στα βορειοδυτικά, έχει ανασκαφεί μόνο η νοτιοδυτική εσωτερική γωνία. Οι τοίχοι της είναι κατασκευασμένοι από πωρόλιθους κατά τον πολυγωνικό τρόπο και, στο ανώτερο τμήμα τους, από ασβεστόλιθους κατά τον ψευδοισόδομο. Ως προς την ταύτισή της οι γνώμες δίστανται: Πρόκειται για την Περσική Στοά (5ος αι. π.Χ.) ή μήπως ανήκε σε κάποιο μεγαλύτερο συγκρότημα από διώροφες στοές, που όριζαν το χώρο της αγοράς στα νοτιοδυτικά;

Βασιλική «του Οσίου Νίκωνος» (6)

Στα αριστερά του πλακόστρωτου μονοπατιού που οδηγεί από την περιοχή της αγοράς στο λόφο της ακρόπολης, ανάμεσα σε εντυπωσιακό συγκρότημα των πρώιμων βυζαντινών χρόνων, βρίσκεται τρίκλιτη βασιλική με τριμερές Ιερό Βήμα (β' μισό 6ου–7ος αι.). Η βασιλική είχε αρχικά ταυτιστεί με το ναό του Σωτήρα που έκτισε ο ίδιος ο Όσιος Νίκων ο «Μετανοείτε» (τέλη 10ου αι.). Σήμερα θεωρείται ότι πρόκειται για τον καθεδρικό ναό της Λακεδαιμονίας.

Δίκογχο Οικοδόμημα (7)

Βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του λόφου της ακρόπολης, ανάμεσα στο ιερό της Αθηνάς Χαλκιοίκου και τη βασιλική. Η αρχική κατασκευή διαθέτει μεγάλο κεντρικό ορθογώνιο χώρο και δύο μικρότερα δωμάτια με ημικυκλική κόγχη στον βόρειο τοίχο τους, ανατολικά και δυτικά. Η κατασκευή του έπεται της τελευταίας

- 01 Το Κυκλοτερές Οικοδόμημα πριν από τις εργασίες ανάδειξης. (Οδηγός έργου «Προστασία, Διαμόρφωση, Ανάδειξη και Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων της Σπάρτης». Αρχείο ΕΦ.Α.ΛΑΚ./Φωτ.: Β. Γεωργιάδης.)
- 02 Κεφαλή του αγάλματος της Ιουλίας Σεβήρας (220–222 μ.Χ.). Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Αρχείο ΕΑΜ.
- 03 Λεπτομέρεια της στήλης του Δαμώνονα, β' μισό 5ου αι. π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης. Αρχείο ΕΦ.Α.ΛΑΚ./Φωτ.: Β. Γεωργιάδης.
- 04 Γλυπτό αγριόχοιρου από το θέατρο της αρχαίας Σπάρτης. Ύστεροι ελληνιστικοί χρόνοι. Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης. Αρχείο ΕΦ.Α.ΛΑΚ./Φωτ.: Β. Γεωργιάδης.

περιόδου λειτουργίας του θεάτρου (4ος αι. μ.Χ.) και η χρήση του φτάνει τουλάχιστον μέχρι και τα μεσοβυζαντινά χρόνια. Η λειτουργία του οικοδομήματος δεν αποκλείεται σε κάποια φάση να σχετίστηκε με την παρακείμενη βασιλική «του Οσίου Νίκωνος».

Το ιερό της Αθηνάς Χαλκιοίκου (8)

Στην κορυφή του λόφου της ακρόπολης, πάνω από το κοίλο του θεάτρου, βρίσκεται το σημαντικότερο ιερό της περιοχής, στενά συνδεδεμένο με τη δημόσια και στρατιωτική ζωή της πόλης. Η λατρεία στο χώρο τεκμηριώνεται ήδη από τον 8ο αι. π.Χ., προτού η Αθηνά της ακρόπολης αναδειχθεί σε πολιούχο θεά. Ο 5ος αι. π.Χ. αποτέλεσε περίοδο ακμής για το ιερό το οποίο, μαζί με τα άλλα οικοδομήματα της ακρόπολης, εγκαταλείφθηκε κατά τον 4ο αι. μ.Χ. και στη θέση του χτίστηκαν οικίες. Σήμερα σώζονται ο νότιος τοίχος του και τμήματα του ανατολικού και του δυτικού τοίχου, με τους οποίους γώνιαζε.

Αρχαϊκή Στοά (9)

Βρίσκεται ανάμεσα στον νότιο τοίχο του ιερού της Αθηνάς Χαλκιοίκου και το αρχαίο θέατρο. Από το μνημείο διατηρούνται τμήμα του βόρειου και του δυτικού τοίχου και πέντε πώρινες βάσεις κίωνων με ρηχή κοιλότητα στην επιφάνειά τους, πιθανόν για τη στήριξη ξύλινου κίονα.

Το θέατρο της αρχαίας Σπάρτης (10)

Η ύπαρξη θεάτρου στη Σπάρτη ήδη από τον 5ο αι. π.Χ. συνδέεται με την τέλεση λατρευτικών εορτών. Το σωζόμενο σήμερα θέατρο στη νότια κλιτύ του λόφου της ακρόπολης, με νότιο προσανατολισμό προς την κοιλάδα του Ευρώτα και την πόλη, χρονολογείται πιθανότατα στη δεκαετία 30-20 π.Χ. Κατασκευασμένο από εγχώριο μάρμαρο, με διάμετρο κοίλου 141 μ., υπολογίζεται ότι μπορούσε να συγκεντρώσει περί τους 17.000 θεατές. Αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά του είναι οι τεράστιοι αναλημματικοί τοίχοι και η ξύλινη κινητή σκηνή. Η κινητή σκηνή εξυπηρετούσε την ανάγκη ελεύθερου χώρου που απαιτούσαν οι δημόσιες συναθροίσεις και η τέλεση εορτών και αγωνισμάτων. Στο τέλος του 1ου αι. μ.Χ., ο αυτοκράτορας Βεσπασιανός αντικατέστησε την ξύλινη σκηνή με άλλη, σταθερή, μνημειώδη και μαρμάρινη. Η μαρμάρινη πρόσοψη του αναλήμματος της ανατολικής παρόδου, στην οποία καταγράφονται κατάλογοι των Σπαρτιατών